

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שימוש בשמן שבנר, גדרי מוקצה

טלטול כלי לצורך דבר שאינו ניטל וביטול כלי מהיכנו

(מ"ב ב') **משנה:** אין נותנין (בשבת) כלי תחת הנר לקבל בו את השמן (המטפף מהנר¹). ואם נתנוה מבעוד יום, מותר (להשאירה שם). ואין נאותין ממנו (מהשמן שנטף), לפי שאינו מן המוכן (לשימוש בשבת, והוא מוקצה).

אמר רב חסדא: אע"פ שאמרו אין נותנין כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה (כשמטילתה במקום מדרון), אבל כופה עליה כלי שלא תשבר.

אמר רבה: מאי טעמא דרב חסדא? קסבר תרנגולת עשויה להטיל ביצתה באשפה, ואינה עשויה להטיל ביצתה במקום מדרון. והצלה מצויה (הפסד מצוי) התירו (לטלטל כלי לצרכה. ואע"פ שהביצה דבר שאינו ניטל בשבת), והצלה שאינה מצויה לא התירו.

(מ"ג א') רב יוסף אמר: היינו טעמא דרב חסדא, משום דקא מבטל כלי מהיכנו (שהיה מוכן מתחילה לטלטלו, ועכשיו עושהו מוקצה. וכאילו חיברו בטיט, ודומה למלאכה²).

(ומקשה **מדתנו**, קכ"ח ב') כופין את הסל לפני האפרוחין שיעלו וירדו (אף שמבטל הסל מהיכנו!) (ומתריך) קסבר מותר לטלטלו.

(ומקשה) **והתניא:** אסור לטלטלו! (ומתריך) בעודן עליו. (ומקשה) **והתניא:** אף על פי שאין עודן עליו אסור! אמר רבי אבהו: בעודן עליו כל בין השמשות, מיגו דאיתקצאי לבין השמשות, איתקצאי לכולי יומא.

אמר רבי יצחק: כשם שאין נותנין כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה, כך אין כופין עליה כלי בשביל שלא תשבר. קסבר, אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת.

מיתבי כל הני תיובתא³, ושני בצריך למקומי⁴.

(מ"ג ב') אמר להו רב ששת: פוקו ואמרו ליה לרבי יצחק: כבר תרגמא רב הונא לשמעתיך בבבל. דאמר רב הונא: עושין מחיצה למת בשביל חי, ואין עושין מחיצה למת בשביל מת.

מאי היא? דאמר רב שמואל בר יהודה, וכן תנא שילא מרי: מת המוטל בחמה (ויש לחוש שמא ימהר להסריח),

1. משום שהשמן מוקצה, וסובר התנא אין כלי ניטל בשבת אלא לצורך דבר הניטל. או משום שסובר אסור לבטל כלי מהיכנו, להושיבו במקום שלא יוכל ליטלו עוד, שנחשב כקובעו שם ומחברו בטיט, ודומה למלאכה. וכלי זה לאחר שיפול בו שמן המוקצה, יהיה אסור בטלטול. רש"י.

2. כתב הריטב"א: פרש"י ז"ל כאן דאסרוה רבנן מפני שנראה כבונה כיון דלא יוכל לסלקו משם כל היום. ולקמן במכילתין (קכ"ח ב') פירש, מפני שנראה כסותר שמבטל אותו מתשישו. והנכון, דרבנן אסרו כדי שלא למעט בכבוד שבת לאסור כלים המותרים, וביטול כלי מהיכנו אפילו להצלה מצויה אסור. עכ"ל.

3. ברייתות שמשמע מהן שמותר ליטול כלי גם לצורך דבר שאינו ניטל.

4. להשתמש במקום הכלי, ומתוך שיכול ליטלו לצורך מקומו, מוליכו למקום שירצה. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

באים שני בני אדם ויושבין בצדו. חם להם מלמטה, זה מביא מיטה ויושב עליה, וזה מביא מיטה ויושב עליה. חם להם מלמעלה, מביאים מחצלת ופורסין עליהן. זה זוקף מיטתו ונשמת והולך לו, וזה זוקף מיטתו ונשמת והולך לו, ונמצאת מחיצה עשויה מאליה.

שיטות הראשונים

ביטול כלי מהיכנו: כתב ריטב"א שפוסקים גדולי רבותינו כרב חסדא⁵. ובפלוגתא דרבה ורב יוסף אליבא דרב חסדא, הילכתא כרב יוסף. וכן פסקו רי"ף, רמב"ם, ורא"ש. ודעת ראב"ן שהלכה כרבי יצחק, שאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל⁶. והשו"ע⁷ פסק כשאר הראשונים.

ביטול כלי מהיכנו לשעה: דעת הרז"ה, דביטול לשעה אינו ביטול, אלא אם כן מבטל לכוליה יומא⁸. ודעת הרשב"א דלא התירו אפילו ביטול לשעתו, אלא להצלת הפסד מרובה⁹.

נתינת כלי תחת נר שעה: כתב בהגהות אשרי"י דמותר לתת כלי תחת נר של שעה, דכיון דאפשר לנער האיסור מתוך הכלי, לא חשיב מבטל כלי מהיכנו^{10,11}.

5. דשקלי וטרו רבה ורב יוסף אליבא דידיה. וכן סוגיין בכל דוכתא דאסור לבטל כלי מהיכנו. והרי"ף הוכיח מפרק מי שהחשיך (קנ"ד ב'), עיי"ש.

6. דאותביה כל הני תיובתא ונותנין כלי תחת הנר בהדיהו, ושני ליה בצריך למקומו. אבל לא צריך, לא. וקיימא לן כוותיה, דאמר ליה רב ששת (מ"ג ב') פוקו וא"ל לר' יצחק כבר תרגמה רב הונא לשמעתיך בבבל, כלומר, דסבירא ליה כוותיה דאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל ומסיק לה ואזיל.

7. או"ח רס"ה; או"ח ש"ג. וכתב ב"י (רס"ה, ג) והו"ד במשנ"ב (ס"ק ו), שאף שאסור לשים כלי בשבת תחת הנר לקבל שמן הנוטף מפני שהוא מבטל כלי מהיכנו, אם יש בכלי דבר המותר, מותר להניחו תחת הנר לקבל בו שמן, דהא יכול לטלטלו אגב ההיתר (כמו כנונא אגב קיטמא, מ"ז א'). עוד עצה אחרת בשם תשובת מהרי"ל (ס"ו לב), דישים כלי מבעוד יום תחת השולחן, ובשבת אחר האכילה יסיר השולחן, והכלי עומד מעצמו תחת הנר. ואף שגורם בשבת לבטל כלי מהיכנו על ידי הסרת השולחן, מכל מקום שרי כיון שאינו מבטל בידים בשבת. ועוד, דהא אין מתכוין כשמסיר השולחן אלא להצלת השולחן. מקורות - רי"ף (כ א; סו ב, בדפיו). רמב"ם (שבת כה, ג). רא"ש (ס"ו יח; פכ"ד, ס"ו ב). ראב"ן (ס"ו שמד). ר"ן (פרק מי שהחשיך, סו ב ברי"ף, ד"ה דאי).

8. כן משמע מסוגיין, דמקשה מכופין את הסל לפני האפרוחין שיעלו וירדו, ופרקינן משום דמותר לטלטלו אחר שירדו, דאלמא לא חיישינן לביטול שעה. וכן הוכיח מסוגיית הגמרא לקמן, קנ"ד ב', המחלקת בין שליפי זוטרי לשליפי רברבי.

9. דאם לא כן, מאי קא מקשו עליה דרב יוסף ממתניתין נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ואיצטריך לשנויי ניצוצות אין בהם ממש, וכן מנותנין כלי תחת הדלף, ומנא להו דהוי במבטל ליה לכלי (לכולא) שבתא. והא דמקשה התם מכופין את הסל לפני האפרוחין שיעלו וירדו ופרקינן משום דמותר לטלטלו אחר שירדו, דאלמא לא חיישינן לביטול שעה, יש לומר דהתם נמי הפסד מרובה הוא, שאם לא יעלו לקיניהם מתפזרים אילך ואילך ויאבדו. ואי נמי כיון דעשוין לירד מעצמן ואין צריך לטלטלן ואפילו מן הצד לא חיישינן.

10. ולעניין הלכה, כתב המשנ"ב (רס"ט, ס"ק כז) שמסקנת המג"א לדינא, דיש להורות שאין מבטלין כלי מהיכנו אפילו לפי שעה, אלא במקום הפסד מרובה, כדעת הרשב"א. ולבטל כלים מהיכנו לכל היום במקום הפסד מרובה, יש מתירין ויש אוסרין. ועיין בביה"ל (ד"ה לשמטן). מקורות - ר"ה (סו ב ברי"ף; והו"ד ברשב"א). רשב"א (קנ"ד ב', ד"ה הא דאקשינן).

11. ולא דמי לשמן שאינו רוצה לנערו ולהפסידו ומשום הכי הוי מבטל כלי מהיכנו, אבל האי נר ודאי ינער קודם שיאחז האור בכלי (היינו, דסתמו כאלו פירש שדעתו שלא להניחו שם. אבל אם הניחו על דעתו לנערו, אפילו אם הוא כלי שאין האור אוחזת בו, שרי לפי סברא זו. ב"י). עכ"ל. וצריך לומר דסבירא ליה כדעת בעל התרומות, דלא מיקרי מניח אפילו הניח האיסור מדעתו אלא אם כן דעתו שישארו שם כל השבת אבל אם היה דעתו ליטלם בשבת הוי שוכח ושרי לנער אבן שעל פי חבית ומעות שעל הכר. דאילו לדעת מי שחולק עליו, כל שהניח דבר האסור מדעתו מיקרי מניח ונעשה כלי בסיס לדבר האסור ואסור לנערו. וכבר הזכיר הר"ן סברא זו בריש פרק מי שהחשיך (סו ב ברי"ף, ד"ה דאי בעי) בשם הרז"ה, וכתב (הר"ן שם ד"ה ואחרים) שיש חולקין ואומרים דכשם שאסור לבטל

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

נגיעה במוקצה: כתוב בירושלמי (פ"ה ה"א) ובלבד שלא יהא נוגע בביצה. והביאוהו ראב"ד ורא"ש¹³. וכתב הרמ"א¹⁴ שאף שאין איסור בנגיעה במוקצה, אסור לנגוע בנר דולק, שמא ינענענו.

טלטול בעלי חיים העשויים לנוי ולמשחק: דעת מהר"ח אור זרוע שאע"פ שבעלי חיים מוקצים נינהו, מכל מקום עופות הנמצאים בכלוב לנוי, מותרים¹⁵. ודעת הרא"ש שאין להתיר¹⁶.

טלטול מוקצה לכל מקום לאחר שהוא כבר בידו: כתב באגודה דאם הוא בביתו, ושכח כיסו עליו, יכול לילך עמו לחדרו להצניעו אבל אם הוא בשוק אסור להביאו, אלא מתיר והוא נופל. ויכול לומר לגוי לשמרו, ואם הביאו, אין לחוש. וכן פסק הרמ"א¹⁷.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן רסה)

ג. אין נותנין כלי בשבת תחת הנר לקבל שמן הנוטף, מפני שהוא מבטל כלי מהיכנו; ומתיר לתנו מבטול יום, והשמן הנוטף אסור להסתפק ממנו בשבת.

הגה: ואסור לגע בנר דולק כשהוא תלוי, אף על פי שאינו מטלטלו ואין בו משום מקצה בנגיעה בעלמא, מכל מקום אסור פן יתנדנד קצת מנגיעתו ויטה (אור זרוע).

(או"ח, הלכות שבת, סימן רסו)

יב. ... **הגה:** ומי ששכח כיסו עליו בשבת אם הוא בביתו יכול לילך עמו לחדר להתיר חגורו ולפלל שם להצניעו, ואם הוא בשוק אסור להביאו לביתו רק מתיר חגורו בשוק והוא נופל, ואומר לגוי לשמרו ואם מביאו אין לחוש (אגדה מסכת ביצה בית יוסף סימן ש"ט)...

כלי מהיכנו לכל היום הכי נמי אסור לבטלו למקצתו של יום. ב"י. ועיין להלן, פרק נוטל, קמ"ב ב', בשיטות הראשונים בזה, ושו"ע (או"ח ש"ט).

12. והו"ד בב"י (רסה,ג), וכן פסק המשנ"ב (ס"ק ה). מקורות - הגהות אשרי (פ"ג סי' יח).

13. וכתב הרב המגיד (על הראב"ד): ולא ידעתי טעם, וכי המוקצה והנולד אסור ליגע בהם כל שאינו מנענען?! הא ודאי לא! ואפשר שמא ינענע הביצה על ידי הכלי. ובתרומת הדשן (סי' סז) כתב דדוחק לומר כן, אלא נראה לחלק דהתם כיון דהנחת הכלי על הביצה היא לצורך הביצה, דהוי דבר המוקצה, ולכך אסור ליגע בו, אבל כשהנחה והתשמיש אינו אלא לצורך דבר שאינו מוקצה, כי נגע על ידי הנחה במוקצה שרי.

14. או"ח רסה,ג. מקורות - רא"ש (ביצה א,א). ראב"ד (השגות, הל' שבת כה,כג), עיי"ש מגיד משנה).

15. זה לשונו: ועוד הודיעוני כי נ"ל אעפ"י שבעלי חיים מוקצים נינהו. מ"מ נ"ל להתיר לטלטל עופות המצפצים בקול נאה בכלובו. דליכא למיחש דילמא שמיט גדיפיהו כיון שבני אדם נהנים בקולם לאו מוקצים נינהו. מידי דהוי אסליקוסתא שהיא למראה. וקול ומראה כי הדדי נינהו לענין מעילה. וצא ולמד מכל כלי שיר דאי לאו גזירה שמא תפסק שמא היה מותר לטלטלן ולשורר בהן.

16. זה לשונו (בתשובה למהר"ח או"ז): ועל העופות לא מלאני לבי להתיר דאין ללמוד היתר שמוש בעלי חיים מהיתר כלים. דאף כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו מותר. אבל צורות שבחצר אפילו צריך מהם צורך גדול אסור לטלטל משום דאין תורת כלי עליהם הכי נמי בבעלי חיים. ויש לאסור יותר בבעלי חיים דאין משתמשין בבעלי חיים ולא פלוג רבנן בבעלי חיים. מקורות - מהר"ח או"ז ורא"ש (ראה שו"ת מהר"ח או"ז, סוס"י פא, וסוס"י פב, שם גם תשובת הרא"ש).

17. או"ח רסו,יב. וכתב הגר"א (ס"ק טז) מקורו, ממסכת שבת מ"ג א', דמשני, בצריך למקומו; אלמא כיון שהוא כבר בידו יכול להוליכו לכל מקום שירצה, ואין משום איסור טילטול. אבל לא נראה! דשם התחלת הטלטול הוא בהיתר, וכל הטלטול הוא בהיתר (ורק ההנחה באיסור). משא"כ כאן שבאיסור הוא, ומי שאכל שום וריחו נודף וכו' ועיי"ש. ובביה"ל (ד"ה יכול) הביא דבריו, וכתב בשם דרך החיים, לחלק בין סוגי המוקצה השונים, עיי"ש. וסיים במשנ"ב (ס"ק לה) ואם יתיר חגורו תיכף ויפול המעות יוכל להביא לידי הפסד, אפשר שגם להגר"א מותר. מקורות - אגודה (מסכת ביצה פ"א סוף אות ה', הובא בב"י סו"ס ש"ט).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(או"ח, הלכות שבת, סימן שי)

ו. כל דבר שאסור לטלטלו, אסור לתן תחתיו כלי כדי שיפל לתוכו, מפני שאוסר הפלי בטלטול ונמצא מבטל כלי מהיכנו; אבל מתר לכפות עליו כלי, ובלבד שלא יגע בו.

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכב)

א. ביצה שנולדה בשבת, אסור אפלו לטלטלה; ואפלו נתערבה באף, כלן אסורות. ויכול לכף עליה כלי, שלא תשבר, ובלבד שלא יגע בה.

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקיג)

א. ביצה שנולדה ביום טוב אסור לגע בה, הגה: דהינו לטלטלה, (מרדכי ריש ביצה ופ' כל הכלים). וכל שכן שלא לאכלה...
ד. מתר לכפות עליה כלי כדי שלא תשבר, ובלבד שלא יגע בה הכלי.

מת המוטל בחמה

(מ"ג ב') אמר רב שמואל בר יהודה, וכן תנא שילא מרי: מת המוטל בחמה (ויש לחוש שמא ימהר להסריח), באים שני בני אדם, ויושבין בצדו (ע"ג קרקע כדי שיצטערו מחום הקרקע, ויצטרכו להביא מיטות לישב עליהן, והמיטות יהיו למחיצות). חם להם מלמטה, זה מביא מיטה ויושב עליה, וזה מביא מיטה ויושב עליה. חם להם מלמעלה, מביאים מחצלת ופורסין עליהן. זה זוקף מיטתו ונשמט והולך לו, וזה זוקף מיטתו ונשמט והולך לו. ונמצאת מחיצה עשויה מאליה¹⁸.

איתמר, מת המוטל (על מיטה) בחמה - (4) רב יהודה אמר שמואל: הופכו ממיטה למיטה (עד שמגיע לצל). (2) רב חנינא בר שלמיא משמיה דרב אמר: מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו (שאז המת בסיס להיתר, וטפל לו¹⁹).

היכא דאיכא ככר או תינוק, כולי עלמא לא פליגי דשרי. כי פליגי דלית ליה. מר (רב) סבר טלטול מן הצד (כגון כאן ממיטה למיטה) שמיה טלטול (ואסור). ומר (שמואל) סבר לא שמיה טלטול.

לימא **כתנאי**: אין מצילין את המת מפני הדליקה. אמר רבי יהודה בן לקיש: שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה.

היכי דמי? אי דאיכא ככר או תינוק, מאי טעמא דתנא קמא (שאסר)? אי דליכא, מאי טעמא דרבי יהודה בן לקיש? אלא לאו בטלטול מן הצד פליגי (וכשאינו לו כיכר או תינוק), דמר (תנא קמא) סבר טלטול מן הצד שמיה טלטול, ומר (רבי יהודה בן לקיש) סבר לא שמיה טלטול.

18. ובביאור הסברא, ראה שו"ת חת"ס (או"ח א, עב) שדן לגבי מטריה, ובין דבריו כותב: דלא מצינו כיוצא בזה במקדש שיהיה האוהל עובר ממקום למקום ע"י אדם הנושאו בעצמו. וכל מה שהאריך בנודע ביהודה (מהדורא תניינא, או"ח ל) בענין אוהל זרוק, אינו ענין לשבת, דהתם לענין טומאה, אבל לענין שבת לא הוה מלאכה כי אם מה דהוה במשכנו! וכו'. וראיה ברורה לזה משבת מ"ג ב', מת המוטל בחמה באים ב' בני אדם ויושבים בצידו, וכו', ולכאורה צ"ע הרי עושים אוהל ממש במחיצת עצמם והאוהל נטוי על ראשם והם בעצמם המה דפנות, ועוד שאינם מתטלטלים כלל אלא קבועים במקומם! ועל כרחק משום דלא מצינו במשכן אוהל כי האי גוונא, שיהיה אדם מאהיל על עצמו, ומכל שכן כשהוא נע ונד הולך ואהלו עמו, וק"ו מאוהל על גבי כלים, מכ"ש אדם הנושאו. עכ"ל.

19. וככר ותינוק לאו דוקא, אלא הוא הדין לכלי אחר שהוא בר טלטול. ריטב"א.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(ודחי) לא דכולי עלמא טלטול מן הצד שמייה טלטול (ובמקרה של מת המוטל בחמה אסור להפוך אותו ממיטה למיטה לדברי הכל), והיינו טעמא דרבי יהודה בן לקיש (בדליקה), דמתוך שאדם בהול על מתו (שמא ישרף) אי לא שרית ליה, אתי לכבוויי (אבל כשהמת בחמה אינו בהול עליו).

אמר רב יהודה בן שילא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהודה בן לקיש במת (שמותר לטלטלו מפני הדליקה).

שיטות הראשונים

הצלת מת מפני הדליקה: דעת רש"י, רז"ה, רא"ש, ומרדכי, שבדליקה התירו להציל מת, לפי רבי יהודה בן לקיש, אפילו בטלטול גמור. וכן נראה מהרמב"ם. אמנם מהרי"ף משמע שגם בדליקה התירו לטלטלו רק בטלטול מן הצד. וכן דעת רבנו יונה. והשו"ע²⁰ פסק כרא"ש.

טלטול מן הצד: פסקו הראשונים כרב שטלטול מן הצד שמייה טלטול. והקשו רי"ף, תוספות, ורא"ש מכמה דוכתי דאשכחן דטלטול מן הצד לא שמייה טלטול. ותירצו תוספות, דתרי גווני טלטול מן הצד ניהו: אם עיקר טלטולו משום דבר המותר, אלא שאי אפשר בלא לטלטל דבר האסור, מותר. ואם עיקר כוונתו לדבר האסור, אסור. וכ"כ הרמב"ם²¹. וכן פסק השו"ע²².

דין בסיס לדבר האסור באוכלין: דעת תוספות, דאף באוכלין, אע"ג דמותר טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, היינו דווקא בשוכח או במניח על מנת ליטול בשבת. והכל בו כתב שיש חולקים, וסוברים שאין אוכלין נעשים בסיס לדבר האסור. וכן פסק הרמ"א²³.

טלטול בגופו: הקשו הראשונים מדין קש שעל המיטה שמנענעו בגופו (קמ"א א'). ותירץ הרא"ש ששם אף טלטול

20. או"ח שיא, א. והנה, מדברי השו"ע משמע שרק באותה רשות מותר לטלטלו. אבל לרשות אחרת אסור להוציא בכל גוני (בין ע"י ככר או תינוק, בין על ידי טלטול מן הצד, וכל שכן בטלטול גמור). וכן משמע מביאור הגר"א שמפרש כן דעת המחבר, שפוסק כהרמב"ם (הל' שבת כו, כג), שלא הותר מפני כבוד הבריות רק כשהחיים מתבזים על ידי זה. אמנם המשנ"ב (ס"ק ד) כתב שהרבה אחרונים הסכימו דאפילו לרשות אחרת שלא עירבו עם זה, או לכרמלית, שרי להוציא מפני בזיון המת. וכתב בביה"ל (ד"ה וכל זה) דלענין דינא בודאי יש להקל, עיי"ש. ועיין עוד להלן, פרק המצניע, צ"ד ב', בענין הוצאת מת לרשות אחרת, בשיטות הראשונים שם. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כו, כא). מרדכי (מועד קטן, ס' תתקטז. עיי"ש ובדרכי משה או"ח, שיא אות א). רי"ף (כ ב בדפיו). רבינו יונה (הו"ד ברא"ש ור"ן). רא"ש (ס' יט). ר"ן (כ ב ברי"ף, ד"ה אמר רב יהודה).

21. והרי"ף חילק בין טלטול אבנים, שאינם לצורך שבת, אז טלטול מן הצד שמייה טלטול. וטלטול של פגה וחררה, דאוכלין הן וצריך לאוכלן בשבת, טלטול מן הצד לאו שמייה טלטול. והר"ן כתב שתירוצו לא התברר כל הצורך בהלכות, ועיקרם של דברים כדברי תוספות. עיי"ש.

22. או"ח שיא, ח. ובטלטול מוקצה על ידי דבר אחר, נחלקו אחרונים: דעת הט"ז (שח, ס"ק יח) שכיון שאינו נוגע במוקצה, הוה ליה טלטול מן הצד, ומותר. וכן כתבו המשנ"ב (שח, ס"ק קטו), וכף החיים (ס"ק קפד, עיי"ש), שאם מגרר הקליפות על ידי סכין מן המפה, מותר, אם הוא צריך להשתמש במקום שמונח שם העצמות והקליפין, דזה מקרי טלטול מן הצד, ושרי אם הוא לצורך דבר המותר. ודעת בן איש חי (שנה ב, מקץ, אות יד) וחזו"א (ס' מז ס"ק יד) שהיות שעיקר הטלטול בשביל המוקצה, אף שכוונתו לנקות השולחן, אסור. מקורות - תוספות (מ"ג ב', ד"ה דכ"ע). רי"ף רמב"ם ורא"ש (ר' פיסקה קודמת).

23. או"ח שיא, ח. וכתב בדרכי משה (אות ח) בשם הב"י, דכן דעת כל הפוסקים שסתמו דבריהם. מקורות - כל בו (ס' לא). תוספות (שבת קכ"ג א', ד"ה האי פוגלא).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אין, שאינו מטלטלו בידו, אלא בגופו, ואף לצורך דבר האסור, מותר. והר"ן תירץ דהתם נמי אינו מטלטל את הקש מפני שצריך לו, אלא מפני שצריך למיטה ואי אפשר לו בלא טלטול הקש, ומשום הכי כיון דלא מטלטל ליה בהדיא אלא כלאחר יד, שרי. והשו"ע²⁴ פסק כרא"ש.

מת המוטל בחמה באים שני בני אדם ויושבים בצדו: כן פסק הרמב"ם²⁵. והרי"ף ורא"ש השמיטו דין זה²⁶. והשו"ע²⁷ פסק כרמב"ם.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שיא)

- א. מת שִׁמְטָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּרָא עָלָיו מִפְּנֵי הַדְּלָקָה, אִם יֵשׁ כֶּכֶר או תִּינוֹק מְטֻלְטָלוּ עַל יְדֵיהֶם; וְאִם אֵין לוֹ כֶּכֶר או תִּינוֹק, אִם יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי מֵטוֹת מְטֻלְטָלוּ עַל יְדֵי שְׁיֵהֶפְכְּנוּ מִמֶּטָה לְמֶטָה דִּהְיוּ טֻלְטוּל מִן הַצַּד; וְאִם אֵין לוֹ לֹא זֶה וְלֹא זֶה, מְטֻלְטָלוּ טֻלְטוּל גְּמוּר, וְכָל זֶה בְּאוֹתוֹ רְשׁוּת.
- מת הַמְּטָל בְּחֻמָּה, מְטֻלְטָלוּ מִחֻמָּה לְצַל בְּאוֹתוֹ רְשׁוּת עַל יְדֵי כֶּכֶר או תִּינוֹק; וְאִם אֵין לוֹ כֶּכֶר או תִּינוֹק לֹא יְטֻלְטְלוּ כָּלָל, אֶפְלוּ לְהִפְכוּ מִמֶּטָה לְמֶטָה, דְּטֻלְטוּל מִן הַצַּד שְׁמִיָּה טֻלְטוּל. וְעַיֵן לְעֵיל בְּסִי' זֶה ס"ו מֵאֵי תַּקְנִיתָהּ.
- ו. מת הַמְּטָל בְּחֻמָּה וְאֵין לָהֶם מָקוֹם לְטֻלְטָלוּ או שְׁלֹא רָצוּ לְהִזִּיזוּ מִמְּקוֹמוֹ, בְּאֵין ב' בְּנֵי אָדָם וְיוֹשְׁבִים מִב' צְדָדָיו, חֵם לָהֶם מִלְּמֶטָה זֶה מִבֵּיא מִטָּתוֹ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ וְזֶה מִבֵּיא מִטָּתוֹ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ, חֵם לָהֶם מִלְּמַעְלָה, זֶה מִבֵּיא מִחֻצְלַת וּפּוֹרֵס עַל גְּבִיּוֹ וְזֶה מִבֵּיא מִחֻצְלַת וּפּוֹרֵס עַל גְּבִיּוֹ, זֶה זּוֹקֵף מִטָּתוֹ וְנִשְׁמָט וְהוֹלֵךְ לוֹ, וְזֶה זּוֹקֵף מִטָּתוֹ וְנִשְׁמָט וְהוֹלֵךְ לוֹ, נִמְצָאת מְחִיצָה עֲשׂוּיָה מֵאֲלִיָּה, שֶׁהָרִי מִחֻצְלַת זֶה וּמִחֻצְלַת זֶה גְּבִיָּהּ סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ וְשְׁנֵי קְצוֹתֶיהֶן עַל הַקְּרָקַע מְשַׁנֵּי צְדֵי הַמַּת.
- ח. טֻלְטוּל מִן הַצַּד לְצַרְף דְּבַר הַמַּתָּר, מַתָּר. הַלְכָף צָנוּן שְׁטַמֵּן בְּאַרְץ וּמְקַצֵּת עָלָיו מְגָלִים וְלֹא הַשְּׂרִישׁ וְגַם לֹא נִתְכַּוֵּן לְזַרְעָה, נוֹטְלוּ אָף עַל פִּי שְׁבִנְטִילָתוֹ מִזִּז עֶפֶר מִמְּקוֹמוֹ, וְאָף עַל פִּי שְׁהוֹסִיף מִחֻמַּת לְחוּת הַקְּרָקַע, מַתָּר. הַגָּה: וְאֶפְלוּ הִנְיָחוּ שֶׁם מִבְּעוֹד יוֹם לְהִיּוֹת שֶׁם כָּל הַשָּׁבֵת, דָּאֵין בְּאַכְלֵין מְשׁוּם בְּסִיס לְדַבַּר הָאֶסוּר (כָּל בּו). וְטֻלְטוּל בְּגוּפוֹ אֶפְלוּ לְצַרְף דְּבַר הָאֶסוּר, מַתָּר; הַלְכָף קֵשׁ שֶׁעַל הַמֶּטָה, דִּסְתַּמּוּ מְקַצֵּה לְהַסְקָה, מְנַעֲנְעוּ בְּגוּפוֹ; וְאִם הִנְיָח עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם כֶּר או כֶּסֶת, מְנַעֲנְעוּ אֶפְלוּ בְּיָדוֹ שֶׁהָרִי הִכִּינוּ מִבְּעוֹד יוֹם לְשֹׁכֵב עָלָיו; (וְכֵן אִם חָשַׁב לְשֹׁכֵב עָלָיו.) (ר"ן סוף פֶּרֶק בְּמָה טוֹמְנִין).

24. או"ח שיא.ח. וכתב המשנ"ב (שחג, ס"ק יג) דזה לא נקרא טלטול כלל. ולפי זה, אם מונח איזה דבר מוקצה על הארץ, מותר לדחפו ברגליו כדי שלא יבוא להפסד. וכן כתבו חיי אדם (הל' שבת, כלל סז, סעי' יד) וכף החיים (שח, ס"ק כח). מקורות - רא"ש (פרק ג, סי' ט). ר"ן (כ ב ברי"ף, ד"ה וקשיא לו).

25. רש"י פירש, זה זוקף מיטתו, שתהא המחצלת מונחת עליה, וכן זה, נמצאת מחיצה עשויה מאליה ולכשירצו נשמטין והולכין להם. ומדברי הרמב"ם נראה, שאין שם אוהל, אלא מהמחצלאות בלבד. וזוקף מיטתו דקאמר לא להיות עומדת זקופה והמחצלת עליה כדפירש רש"י אלא לומר שזקופה ומסירה משם אם ירצה לפי שאינה צריכה לו עוד. וכתב ב"י, ואפשר שאם רצה להניח מחצלת על המיטה, אינו רשאי לדעת הרמב"ם, ומשום הכי אמרו שזוקף מטתו כלומר ולא יניחנה שם כי היכי דתהוי היכרא שלא נתכוון בפריסת המחצלת לעשות אהל משתיהן אלא להגן עליהם מפני החמה שהרי כשחם לו מלמטה הביא מטה וישב עליה וכשעמד זקפה משם והלך לו.

26. וכתב ב"י, דבגמרא משמע דמימרא דרב הונא, היינו דוקא אליבא דרבי יצחק, אבל לדין דקיי"ל כמאן דאמר כלי ניטל אפילו לצורך דבר שאינו ניטל, מותר להדיא לעשות בשביל מת, כדרך שמותר לעשות בשביל חי. ואפשר שמשום כך השמיטוה רי"ף ורא"ש (אמנם בהמשך מבאר הב"י דבריהם כדרך שמבאר ברמב"ם, עיי"ש). ולדעת הרמב"ם אפשר לומר שסובר דלמסקנה, אין הטעם משום איסור טלטול כלים לצורך מת, וכדרכי יצחק, אלא טעמא כדי שתהא המחיצה נעשית מאליה, דאין עושין אהל עראי, ובשביל צער החי התירו לעשותה בשינוי כזה, אבל מפני המת לבד לא התירו. עיי"ש באריכות.

27. או"ח שיא.ו. מקורות - רמב"ם (הל' שבת, כוכב).